

КЛЮЧОВЕ ЗАПИТАННЯ

Що і як впливало на ідентичність окремих людей, які проживали в Україні на початку ХХ століття?

Основні поняття, ідеї: ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність.

ЗАВДАННЯ ► Джерело 1

★ Чому В. Липинський, поляк за походженням, вважав себе українцем від народження? Які фактори вплинули на його національну ідентичність (Джерело 1)?

► 1. Із листа В'ячеслава Липинського до Осипа Назарука

Українцем я був відколи вродився, тобто мене нещастя України зв'язало з нею всім тілом і душею, хоч в родині тоді говорили тільки по-польськи і французьки. Не став поляком тому, що політична польська ідея не захоплювала вже нікого в нашій родині, як ідея для нашого краю явно шкідлива <...> і будучність України мислив в політичних формах зреформованої Росії. До кінця Речпосполитої рід наш був консервативно роялістичний. По упадку Речпосполитої мої діди і прадіди служили вірно державі російській. Конфедерації барської і повстань, як серед більшості осілої і земельної шляхти, в нашій роді не було. Мене не задовольняло оце політичне русофільство і я захопився українською політичною ідеєю.

Залуцький Р. В'ячеслав Липинський і його відношення до українства // Матеріали міжнародної наукової конференції «В'ячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна» / Роман Залуцький. — К.: Філадельфія, 1994. — С. 77.

ДОВІДКА

Липинський В'ячеслав (Вацлав) Казимирович (1882–1931) — політичний діяч, історик, історіософ, соціолог, теоретик консерватизму. Народився на Волині у польській шляхетській родині. У 1902 р. закінчив Київську класичну гімназію, де зблизився з українофільським середовищем і долучився до «хлопоманів». Навчався в університетах Кракова і Женеві.

Напередодні Першої світової війни брав участь в організації за межами Росії українського політичного центру, трансформованого в Союз Визволення України (1914). Взяв участь в організації Української Демократичної Хліборобської партії, для якої підготував програму (1917). За часів гетьманату — посол України у Відні, де й залишився в еміграції. Основні праці: історіософський трактат «Листи до братів-хліборобів» (1926), «Релігія і церква в історії України» (1925), «Україна на переломі 1657–1659» (1920).

ЗАВДАННЯ ► Джерела 2–3

- ★ На яку рису українців звернув увагу Вільгельм Габсбург (Джерело 2)?
- ★ Чим можна пояснити той факт, що гімназистка-шестикласниця старанно вивчала польську літературу і менше переймалася математикою (Джерело 3)? Про що свідчить спостереження Дмитра Солов'я?
- ★ Як ви вважаєте, чому окремі українці називали себе поляками?

ДОВІДКА

Вільгельм Франц фон Габсбург-Лотрінген (Василь Вишиваний) (1895–1951) — військовий діяч, політик, дипломат, поет, австрійський архієпископ (єрцгерцог), полковник Легіону Українських Січових Стрільців. Вільгельма Габсбурга знали в Україні як Василя Вишиваного. Це ім'я йому дали українські вояки під час Першої світової війни. Народився в Австрії у родовитому сімействі Габсбургів. У 16 років добирається поїздом у Карпати. Створив та очолив одну із перших частин Українських Січових Стрільців. Під час Першої світової війни доклав зусиль, щоб зберегти українську військову частину у складі австрійської армії; запровадив національні відзнаки для кожного свого козака — синьо-жовтий напис «УСС–1914», самотужки вивчив українську мову і запровадив її у своїй частині. З поваленням гетьманату Скоропадського в грудні 1918 р. почав співпрацювати з урядом Директорії. У 1920 р. виїхав до Чехо-Словаччини. Тривалий час жив у Відні. У 1947 р. заарештований радянською таємною службою. Помер в Лук'янівській в'язниці м. Києва.

► 2. З автобіографії Вільгельма Габсбурга

Моя сотня зложена тільки з Українців, безумовно мала національну українську свідомість, але боялася виявляти її, бо тоді кожного Українця уважали політично підозрілим. Між собою жили в згоді. Старшини в сотні були самі Німці (був один Поляк, але я усунув його). Страх Українців перед переслідуванням доходив до того, що деякі признавалися до польської народности. За це я лаяв страшенно і казав їм, що коли я признаюся до українського народу, то і вони це сміло можуть робити. Це помагало і переносилося скоро до сусідніх сотень. Військова і моральна вартість моєї сотні представлялася дуже добре. Я взагалі уважаю Українців найкращими жовнірами.

Головацький І. Австрійський принц з українською душею / Іван Головацький. — Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2008. — С. 23.

► 3. Із спогадів Дмитра Солов'я

Зимом 1910–1911 року, вже будучи студентом, <...> я жив у Сумах і заробляв репетиторством. Серед моїх учнів була гімназистка-шестикласниця, з якою я підганяв математику, що ніяк їй не давалася. Я порадив робити більше вправ, поки не піджене запущене. А вона на це мені раптом відповідає: «Не можу я віддавати весь час осоружній математиці! Крім гімназії я двічі на тиждень ходжу до приватного вчителя польської літератури й мушу готувати йому завдання.

А лекцій з польської літератури я не покину» — з помітною гордістю підкреслила вона.

Виявилось, що дівчина — полька. Брат її, ксьондз, живе в іншому місті <...> він і найняв їй учителя польської літератури <...>. Я ніколи не чув, щоб у Полтаві в українських родинах <...> батьки наймали дітям приватного вчителя української мови та літератури, або історії України, або, нарешті, самі навчали цього дітей.

Білоусько О. А. Нова історія Полтавщини (кінець XVIII – початок XX століття): проб. підручн. для 9 кл. загальноосвіт. шк. / О. А. Білоусько, В. І. Мирошніченко. — Полтава: «Оріяна», 2003. — С. 215–216.

ДОВІДКА

Соловей Дмитро Федорович (1888–1966) — історик, економіст, статистик, педагог, публіцист, громадсько-політичний діяч. У 1909–1914 вчився на історико-філологічному факультеті Харківського університету. В 1914 заарештований за участь у підготовці демонстрації протесту проти заборони відзначати 100-літній ювілей Т. Шевченка, виключений із університету і висланий до Полтави. У 1923–1925 працював завідувачем відділу економічної статистики у Статистичному Бюро і водночас викладав економічну географію України в Полтавському кооперативному технікумі. Як «неблагонадійний» у 1936 р. звільнений з роботи. Працював шкільним учителем української мови й літератури і директором школи (1936–1943 рр.) у Харкові. Емігрував з сім'єю до Америки.

ЗАВДАННЯ ► Джерело 4

* Що посилювало розуміння Голдою Меїр її належності до євреїв (Джерело 4)? Чому навіть серед дітей вона відчувала себе іншою?

► 4. Із спогадів Голди Меїр

Ми жили тоді в Києві, в маленькому будинку, на першому поверсі. Виразно пам'ятаю розмови про погроми, які ось-ось повинні звалитися на нас. Зазвичай, я тоді ще не знала, що таке погром, однак мені було вже відомо, що це якимось зв'язано з тим, що ми євреї, і з тим, що натовп негідників із ножами та палицями ходить містом і горланить: «Христа розіп'яли!» <...>.

Найкраще запам'ятала, що все це відбувається зі мною з тієї причини, що я єврейка, а отже не така, як всі інші діти в дворі. <...>.

За будь-яких обставин, в цьому — як і в усьому іншому — ми жили як всі євреї міст та містечок Східної Європи. В неділю та дні посту ходили до «шул» (синагоги), благословляли суботу і мали два календарі: один російський, інший — приналежний далекій країні, з якої ми були вигнані 2000 років тому і якої перебіг пів року та древні звичаї ми все відзначали в Києві та в Пінську.

Меїр Г. Моя жизнь / перевод с иврита Р. Зерновой. — Чимкент: «Аурика», 1997. — 560 с. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.ru/MEMUARY/MEADEAST/meir.txt>

ДОВІДКА

Меїр (Меєрсон) Голда (уроджена Мабович, 1898–1978) — державна політична діячка Ізраїлю. Народилася в Києві в сім'ї теслі, яка в 1906 р. емігрувала до США. В 1915 р. вступила до партії Поалей Ціон. У 1921 р. переїхала до Палестини. У 1932–1934 була представницею усіх жіночих організацій Палестини у США.

Після проголошення держави Ізраїль (1948) на короткий час призначена послом у Москві. Була міністром праці та соціального страхування, міністром внутрішніх справ, міністром закордонних справ, представником Ізраїлю в ООН. У 1969–1974 рр. очолювала уряд Ізраїлю. Похована в Єрусалимі.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 1–5

★ За Джерелами 1–5 визначте чинники, що впливали на становлення ідентичності таких осіб: В'ячеслава Липинського, вояків із сотні Вільгельма Габсбурга, гімназистки-шестикласниці Голди Меїр, Докії Гуменної.

★ Які елементи традиційної культури становили основу української ідентичності Докії Гуменної (Джерело 5)?

► 5. Із спогадів Докії Гуменної

...Хоч Різдво також велике свято, але я думаю, що український Великдень — найбільший в році. Підготовка до свята починається мало чи не за два місяці...

В хаті перед Великоднем усе переться, хата маститься, вішається і застеляється все свіже, нове. Від Страсного четверга старші вже не їдять, а цілий тиждень усе печеться та смажиться, — у центрі ж — паска-баба із шафраном...

А це вже Великодня ніч. Всі вдягаються в святне й ідуть до церкви. Під стінами церковної огорожі всередині вже з 12 годин ночі засвічуються свічки, так робить кожна господиня, що прийшла і стала в коло із своїм кошачком...

І коли в нас у хаті говорилось про Україну, то я її уявляла саме такою. Все це було я, в мені, невіддільне та солодко дороге. Може це й є те «національне почуття», чи як потім більшовики називали, «буржуазний націоналізм»? (Цікаво, де тут саме «буржуазне»? Це ж народне). То я ним була вже повна в 8–10 років. В Україну я невідмінно включала тіток Тодоську й Мокрину та їх дітей, і Кравченківський хутір, і весілля, і свята, і город, де я вродилася, і Жашківські ярмарки... І навіть тих хлопчаків, що восени так спритно цапали солодкі цукрові буряки...».

Гуменна Д. Дар Евдотії. Іспит пам'яті. — Балтимор, Торонто : Українське Видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1990. — С. 88–91.

ДОВІДКА

Докія Кузьмівна Гуменна (1904–1996) — письменниця, літературний критик, перекладач. Народилася на Київщині в селянській сім'ї. У 1920 р. вступила до Ставищанської педагогічної школи; у 1922–1926 рр. — студентка літературно-лінгвістичного факультету Київського інституту народної освіти. Тоді ж увійшла до Спілки селянських письменників «Плуг». З 1929 р. її творчість зазнала критики за нібито прояви «куркульської ідеології». Після ліквідації Спілки селянських письменників «Плуг» у 1932 р. працювала секретаркою, стенографісткою в установах м. Києва. У 1943 р. виїхала до Львова, пізніше — до Австрії та Німеччини; з 1950 р. оселилася в США, де жила до кінця життя.

